

УДК 65.011.7(477)

С.Е. КУЧІНА, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХП»

Т.Є. БАМБІЗОВА, магістр, НТУ «ХП»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ БАНКРУТСТВА ТА ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянута проблема банкрутства українських підприємств, освітлені основні фактори, які сприяють збільшенню фінансово неспроможних підприємств, наведені шляхи їхнього фінансового оздоровлення

В статье рассмотрена проблема банкротства украинских предприятий, освещены основные факторы, которые способствуют увеличению финансово несостоятельных предприятий, приведены пути их финансового оздоровления

In the article the problem of bankruptcy of the Ukrainian enterprises considered; the major factors that lead to financially insolvent companies highlight; the ways of their financial recovery are outlined

Вступ. В умовах фінансової й політичної нестабільності діяльність підприємств нерідко супроводжується різними кризовими ситуаціями, результатом яких може стати фінансова неспроможність або банкрутство, і як наслідок втрата робочих місць і збільшення соціальної напруженості в суспільстві.

На сьогодні однією з найактуальніших в українській економіці є проблема банкрутства вітчизняних підприємств. Адже банкрутство окремого суб'єкта господарювання має суттєві негативні наслідки як для самого підприємства, так і для відповідної галузі й економіки країни в цілому.

Нині банкрутство підприємств в Україні сприймається в суспільстві неоднозначно, адже, з одного боку, банкрутство важливе як засіб усунення з ринку неплатоспроможних підприємств, а з іншого – запровадження широкої системи банкрутства, враховуючи низький технічний рівень і значну кількість неплатоспроможних підприємств, може призвести до дезорганізації всієї системи народного господарства України [1].

Вихід України з тривалої економічної кризи безпосередньо пов'язаний з поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці, організація фінансової діяльності кожного підприємства.

Дослідженням з питань фінансового стану підприємств та банкрутства в Україні займалися багато відомих вчених, серед яких: Шеремет О. О., Рибалка О., Талан Л., Шапурова О. О, Філімоненков О.С. Також дослідження у галузі антикризового управління при загрозі банкрутства відображені у працях вітчизняних і зарубіжних учених: Є. Ф. Бріггема, О. М. Бондар, Л. О. Лігоненко, О. В. Раєвнєвої, Л. С. Ситник, О. О. Терещенка та ін..

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження основних аспектів банкрутства в Україні, а також визначення основних шляхів фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «банкрутство» походить від латинського слова *bancarotta* – зламаний ослин або *banca rotta* – розбитий банк. Під ним розуміють неспроможність юридичної особи (суб'єкта підприємницької діяльності) задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги й виконати зобов'язання перед бюджетом. Основною ознакою банкрутства є нездатність підприємства забезпечити вимоги кредиторів протягом зазначеного часу з дня настання строків платежів. По закінченню цього строку кредитори отримують право звернення до арбітражного суду про визнання підприємства-боржника банкрутом [2].

Передумови банкрутства – це взаємодія цілої низки факторів. Одні з них є зовнішніми щодо підприємства (економічні, політичні, демографічні, посилення міжнародної конкуренції, НТП, банкрутство боржників) і у нього практично немає можливості впливати на них або цей вплив дуже слабкий. Інші фактори мають внутрішній характер (зростання дебіторської заборгованості, дефіцит власних оборотних коштів, неефективність фінансових вкладень, відсутність договірної дисципліни тощо) і, як правило, безпосередньо залежать від організації роботи на самому підприємстві.

Банкрутство підприємства є наслідком одночасного впливу на нього усіх цих факторів. Втім у розвинутих країнах з ринковою економікою, з стійкими політичною та економічною системами, банкрутства звичайно на 1/3 зумовлені зовнішніми факторами і на 2/3 – внутрішніми.

Банкрутство підприємств увійшло до нашого життя з моменту розпаду Радянського Союзу та реформування української економіки на ринкових засадах. Становлення ринкових відносин в Україні стало тим каталізатором, що прискорив виникнення кризового стану більшості вітчизняних підприємств і зумовив їх банкрутство. Так, в Україні в 1996 р. було порушено 6 552 справи про банкрутство, у 1997 р. – 9 645, в 1998 р. – 1 2281, в 1999 р. –

1 2618, в 2000 р. – 5 201, в 2001 р. – 4 727, а в 2002 р. – 7 424. За даними Державного департаменту з питань банкрутства станом на 01.02.2010 загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурах банкрутства – 14 642 [3]. Неплатоспроможними стають як малі, так і великі підприємства. Аналіз чинників, що сприяють збільшенню кількості банкрутств суб'єктів господарювання, свідчить, що до головних причин, які призвели до збільшення в Україні кількості фінансово-неспроможних підприємств, можна віднести такі:

- кризові явища в економіці країни, інфляцію, та зростання масштабів «тіньової» економіки;
- загальне падіння обсягів виробництва, кризи неплатежів і, як наслідок, існування значної взаємозаборгованості;
- недосконалість законодавства у галузі господарського права і податкової політики та неефективний фінансовий менеджмент;
- затримку в здійсненні реальних економічних реформ;
- прагнення кримінальних елементів використовувати цей інститут для прикриття кримінально караних вчинків, коли факт заподіяння матеріальної шкоди в результаті господарських операцій заперечувати неможливо та ін.

Процедура банкрутства часто використовується як один із законних способів мінімізувати свої втрати. При цьому керівники компаній не завжди до кінця розуміють необхідні вимоги для проведення процедури банкрутства й взагалі її складність.

Деякі ж підприємства процедуру банкрутства розглядають не як засіб боротьби з кризою, а під завісою кризи використовують банкрутство як спосіб позбутися кредиторської заборгованості.

До речі, одним із найголовніших факторів привабливості процедури банкрутства є введення одночасно із порушенням провадження у справі про банкрутство мораторію на задоволення вимог кредиторів.

Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, по-перше, забороняється стягнення на підставі виконавчих документів та інших документів, за якими здійснюється стягнення відповідно до законодавства; по-друге, не нараховуються штрафи чи пеня, не застосовуються інші санкції.

Звісно, при великій заборгованості нарахування штрафних санкцій є доволі великими втратами для підприємства. А процедура банкрутства дозволяє цілком законно уникати цих боргових зобов'язань протягом тривалого часу. Зверну увагу, що мінімальні строки проведення загальної процедури банкрутства (без санації) – дев'ятнадцять місяців 15 днів плюс

(якщо господарським судом буде прийнято рішення про подовження будь-яких строків) додатково до дванадцяти місяців [4].

Останнім часом в Україні зростає кількість фіктивних банкрутств, практика застосування яких уже певний час використовується в Росії, і які на сьогодні набувають все більшого розповсюдження в Україні.

Фіктивне банкрутство здійснюється шляхом прямого обману та введення в оману кредиторів з метою доведення до банкрутства платоспроможного підприємства. Однією з цілей таких дій є перерозподіл прав власності шляхом приховування або передачі майна боржника підконтрольним чи спорідненим особам.

На практиці це відбувається так: якщо у великого підприємства, яке, як правило, має в своїй структурі відокремлені підрозділи, виникають фінансові труднощі, то більшість боргів списується на одному з таких підприємств, яке буде визнано банкрутом і ліквідовано. А головне підприємство, звільнене від тягара боргів, продовжуватиме ефективно працювати на ринку. Тому, якщо вважати, що фіктивне банкрутство – це свідомо неправдиве оголошення про неплатоспроможність підприємства, необхідно для перевірки цих підприємств застосувати ретельний фінансовий аналіз.

Згідно з аналізом літературних джерел [1,2,4,5], я вважаю, що для оцінки платоспроможності підприємства одним з авторитетних підходів є розрахунок індексу Альтмана, побудований на основі багатофакторного рівняння:

$$Z = 1,2 \cdot K_1 + 1,4 \cdot K_2 + 3,3 \cdot K_3 + 0,6 \cdot K_4 + 0,99 \cdot K_5,$$

де K_1 – відношення оборотного капіталу до загальної вартості активів підприємства; K_2 – відношення балансового прибутку до загальної вартості активів підприємства; K_3 – відношення доходу від основної діяльності до загальної вартості активів підприємства; K_4 – обчислюється як відношення ринкової вартості акцій до вартості заборгованості суб'єкта господарювання; K_5 – відношення виручки від реалізації до сукупних активів.

Якщо отриманий результат за даними розрахунками менше ніж 1,8, то вірогідність банкрутства є дуже великою.

Для оцінки кредитоспроможності доцільним буде використання методу «6С кредиту», тобто оцінка наступних шести елементів: репутація, можливості, капітал, забезпечення, умови, контроль.

Таким чином, на сьогодні все більш поширеною є практика банкрутств на замовлення та фіктивних банкрутств, головною метою яких є не

отримання боргів, а зміна власника підприємства. Дуже важко відстежити та довести факт доведення до банкрутства та фіктивності банкрутства, оскільки навіть поглиблена експертиза діяльності підприємства не дозволяє встановити, що стало причиною банкрутства: некомпетентність керівництва чи умисні, протиправні дії окремих осіб з метою отримання матеріальної вигоди або задоволення інших своїх потреб.

Висновки з даного дослідження і рекомендації щодо фінансового оздоровлення підприємств.

Отже, подолання проблеми банкрутства залежить від своєчасного виявлення загрози банкрутства на підприємстві та розробки і впровадження відповідних антикризових заходів, які дозволять подолати кризу, відновити ліквідність та платоспроможність та запобігти процедурі банкрутства і ліквідації підприємства. Щоб процеси банкрутства господарюючих суб'єктів завдавали найменшої шкоди економіці, держава повинна активно виконувати свою регулюючу роль у формуванні відносин власності. Крім того, пріоритетним буде застосування для оцінки фінансового стану підприємства розрахунку показників платоспроможності та кредитоспроможності. Одним з підходів до цієї оцінки можна вважати розрахунок індексу Альтмана та метод «6С кредиту».

Необхідно звернути увагу й на особливості управління підприємством в умовах сьогодення: висока змінність внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства; підвищена загроза саморуйнування внаслідок некоректних управлінських рішень; вкрай обмежений фінансовий і часовий ресурс на запобігання кризи. Така ситуація потребує досить зважених форм моніторингу і аналізу процесів, технології розробки й прийняття управлінських рішень, які базуються на методології системного аналізу.

Список літератури: 1. *Терещенко О. О.* Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посібник / *О.О. Терещенко.* – К.: КНЕУ, – 2000. – 412 с. 2. *Грамотенко Т. А.* Банкрутство підприємств: економічні аспекти / *Т. А. Грамотенко.* – М.: ПРИОР, – 1998. – 176 с. 3. Державний департамент з питань банкрутства (<http://www.sdb.gov.ua/control/?jsessionid=5E249753D3CF3E8C07FC62B094A7E5E1>) 4. *Бурлуцкий С.В.* Моделирование и оценка эффективности экономических процессов: учебное пособие / *С.В. Бурлуцкий.* – Краматорск: ДГМА, – 2006. – 132 с. 5. *Рибалка О.* Формування системи показників фінансового стану підприємства для оцінки ймовірності банкрутства / *Економіст: Літопис подій, особистості, ідеї, аналітика й дослідження.* – 2005. – № 9, вересень. – 75 с.

Надійшла до редколегії 16.05.2010